

PEDAGOGIK MAHORAT

5
2023

BO’LAJAK O’QITUVCHILARDA QADRIYATLI YONDASHUV ASOSIDA PEDAGOGIK TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ZARURIYATI

*Raximova Nilufar Atamurotovna,
Buxoro davlat universiteti
Pedagogika kafedrasida o’qituvchisi*

Bugungi kunda o’sib kelayotgan har bir yosh avlodni vatanga muhabbat, uning o’tmishi, buguni hamda kelajagi uchun daxldor etib tarbiyalash muhim masala hisoblanadi. Binobarin maktab ta’lim tizimida o’quvchilarga ta’lim-tarbiya, ma’naviyat va madaniyat ulashuvchi bo’lajak pedagoglarni sifat darajasidan yuksaltirish, ularni vatanga muhabbat ruhida tarbiyalash, uning tarixini chuqur anglash, bir so’z bilan aytganda, pedagogik tafakkur va tarixiy xotira bilan qurollantirish zaruratini har qachongidan ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolada bo’lajak o’qituvchilarda qadriyatli yondashuv asosida pedagogik tafakkurni rivojlantirish texnologiyalari haqida so’z yuritiladi.

***Kalit so’zlar:** pedagog, qadriyat, bo’lajak o’qituvchi, muammo, yondashuv, ma’rifat, munosabat, tarbiya, pedagogik tafakkur, muhit, kelajak.*

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ ЦЕННОСТНОГО ПОДХОДА

Важным вопросом является воспитание молодого поколения, подрастающего сегодня, в любви к своей стране, её прошлому, настоящему и будущему, поэтому в системе школьного образования необходимо повышать качество обучения будущих педагогов, разделяющих образование, духовность и культуру с учащимися, воспитывать их в духе любви к Родине, глубоко понимать её историю, педагогическое мышление и историческую направленность, проблема вооружения памятью становится как никогда актуальной. В данной статье рассказывается о технологиях развития педагогического мышления у будущих учителей на основе ценностного подхода.

***Ключевые слова:** педагог, ценность, будущий учитель, проблема, подход, просвещение, отношение, воспитание, педагогическое мышление, среда, будущее.*

THE PEDAGOGICAL NEED FOR THE DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL THINKING IN FUTURE TEACHERS BASED ON A VALUE APPROACH

An important issue is the education of every young generation growing up today in love for their country, its past, present and future. Therefore, in the school education system, it is necessary to improve the quality of future teachers who share education, spirituality and culture with students, educate them in the spirit of love for the Motherland, have a deep understanding of its history, in a word, pedagogical thinking and the historical need to arm yourself with memory becomes more relevant than ever. This article describes the technologies for the development of pedagogical thinking in future teachers based on a value approach.

***Key words:** Teacher, value, future teacher, problem, approach, education, attitude, upbringing, pedagogical thinking, environment, future.*

Kirish. Xalqaro munosabatlar borasida o’z qarashlarini dadil bildira olish, millat sha’ni va obro’sini oshirish uchun kurashish, o’zga millatlarda o’ziga nisbatan salbiy munosabatlar shakllanishining oldini olishga intilish millat nufuzini yanada oshiradi. Millatning xalqaro maydondagi mavqeyini belgilashda, shuningdek, jamiyatda ustuvor o’rin tutuvchi taraqqiyparvar g’oyalari, jamiyat hayotining ular negizida yo’lga qo’yilishi ham muhim ahamiyatga ega. Shu sababli mamlakatimiz jamiyatida tarixiy xotira, tarixiy ong, vatanga muhabbat va uning tarixidan g’ururlanish tuyg’usini shakllantirish, yosh avlodni ana shu g’oya ruhida tarbiyalashga alohida e’tibor qaratilib kelinmoqda. O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev raisligidagi ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo’yicha o’tkazilgan videoselektor yig’ilishida “Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo’lsa, uning joni va ruhi ma’naviyatdir. Biz yangi O’zbekistonni barpo etishga qaror qilgan ekanmiz, ikkita mustahkam ustunga tayanamiz. Birinchisi –bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyot. Ikkinchisi –ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma’naviyat”, [1] deya ta’kidlaganlari bejizga emas. Prezidentimiz ta’kidlab o’tganlaridek, biz yangi O’zbekistonni qurishda jamiyat taraqqiyotini ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan

kuchli ma'naviyatga tayanamiz. “Yangi O‘zbekiston maktab ostonasidan boshlanadi” degan shior bugungi islohotlarning amaliy ahamiyatini o‘zida mujassamlashtirgan desak mubolag‘a qilmagan bo‘lamiz. Zero, Shaxs tarbiyasi, inson kamoloti vatan ravnaqini belgilab beruvchi muhim omildir. Bugun shaxs shakllanishiga bevosita va bilvosita ta'sir qiluvchi omillarni alohida inobatga olish kerak. Bunday omillarga nafaqat moddiy, g‘oyaviy va psixologik sharoitlar, balki shaxsning shakllanishi ro‘y bergan muhit ham mansubdir. Bu jarayonga turli davlatlarda olib boriladigan millatlararo munosabatlar va milliy siyosat ham o‘z ta'sirini o‘tkazadi. Bu ayniqsa, shaxsiy hislatlarning shakllanishiga katta ta'sir ko‘rsatadi. Bunday xislatlarga milliy o‘z-o‘zini anglash, g‘urur, iftixor kabi tushunchalar kirishini e'tiborga oladigan bo‘lsak, shaxsning axloqiy shakllanishi umuminsoniy qadriyatlar bilan chambarchas bog‘liq holda kechadi deb xulosa qilish mumkin tushunchalarining o‘zaro bir-birini o‘rni to‘ldiruvchi tushunchalar ekanligi to‘g‘risidagi qarashlar ham mavjud.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ma'lumki, pedagogik tafakkur tushunchasi fan yo‘nalishlarida o‘ziga xos tarzda ifodalanadi. Masalan, falsafiy lug‘atlarda pedagogika tafakkur tushunchasi –ajdodlar yaratgan ma'naviy merosni kishilar ongi va kundalik amaliy faoliyatida qayta nomoyon bo‘lishi, eslanishi, qadrlanishi deb ta'rif beriladi.[3.B.385] Shuningdek, falsafiy lug‘atda tafakkur tushunchasiga ham ta'rif berilib “predmet va hodisalarning umumiy, muhim xususiyatlarini aniqlaydigan, ular o‘rtasidagi ichki, zaruriy aloqalar, ya'ni qonuniy bog‘lanishlarni aks etadigan bilishning rotsional bosqichi” deb ta'rif beriladi.[3.B.386] Ma'naviy lug‘atlarda tafakkur (arab. fikrlash. aqliy bilish) —inson ma'naviyatining tarkibiy qismi, bilishning olamdagi narsa va hodisalarning umumiy, muhim xususiyatlarini aniqlaydigan, ular o‘rtasidagi ichki, zaruriy aloqalar ya'ni qonuniy bog‘lanishlarni aks ettiradigan aqliy bosqichi deya ta'rif beriladi. O‘zbekiston Milliy ensklopediyasida tafakkur tushunchasiga shunday ta'rif beriladi —inson aqliy faoliyatining yuksak shakli; obyektiv voqelikning ongda aks etish jarayonidir. Tafakkur atrof -muhitni, ijtimoiy hodisalarni, voqelikni bilish quroli, shuningdek, inson faoliyatini amalga oshirishning asosiy sharti sanaladi. U sezgi, idrok, tasavvurlarga qaraganda voqelikni to‘la va aniq aks ettiruvchi yuksak bilish jarayonidir. [5.B.164]Filologik lug‘atlarda esa tafakkur til va nutq bilan chambarchas bog‘liq ravishda namoyon bo‘ladi. Fikrlash faoliyati nutq shaklida namoyon bo‘ladi. Nutq aloqasi jarayonida insonning hissiy mushohada doirasi kengayib qolmay, orttirilgan tajriba boshqa kishilarga ham beriladi. Inson o‘zining tafakkuri, nutqi hamda ongli xatti-harakati bilan boshqa mavjudotlardan ajralib turadi. U fikr yuritish faoliyatida o‘zida aks ettirgan, idrok qilgan, tasavvur etgan narsa va hodisalarning haqiqiylikni aniqlaydi, hosil qilingan hukmlar, tushunchalar, xulosalar chin yoki chin emasligini belgilab oladi deyiladi.[6.B.245] Jamiyat esa nomilliy bo‘la olmaydi. Tarbiya yordamida avlodlarning sinalgan, eng ma'qul, taraqqiyparvar tajribasi o‘zlashtiriladi va yangi avlodga yetkaziladi, odamlarning ongi, xulqiga shu jamiyatda qabul qilingan axloq me'yorlari singdiriladi, yetakchilik qilayotgan mafkura o‘zlashtiriladi. Ma'lumki, milliy mafkura, milliy taraqqiyot, tarixiy mansublik kabi muqaddas qadriyatlarni xalq keng va teran idrok etmoqda. Mamlakatimiz yangi renessans qurish yo‘lida asosiy e'tiborni ta'lim va tarbiya tizimiga qaratmoqda. Tub o‘zgarishlar amalga oshirilib ta'lim va tarbiya tizimi keng isloh qilindi. Bu o‘zgarishlar odamlarning ongi va tafakkuriga ham ijobiy ta'sir etmoqda. Binobarin, o‘z o‘ziga kelayotgan yangi avlod dunyoqarashida tarixiy tafakkur tarzida namoyon bo‘lmoqda. Bu tuyg‘uni rivojlantirish, barqaror e'tiqodga aylantirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasi uzluksiz ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar nafaqat ta'lim mazmunini tubdan yangilash, shuningdek, ta'lim va tarbiya jarayonini tashkil etishga nisbatan yangicha yondashishni ham talab etmoqda. Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarida pedagogik faoliyatni tashkil etishda quyidagi yondashuvlar ko‘zga tashlanmoqda: An'anaviy yondashuv uning asosiy xususiyati o‘qituvchi ma'lum axborotni, gapirib beradi, tushuntiradi, talaba esa bu bilimni xotirasida saqlaydi. “Bilim” tushunchasi xotirada saqlanadigan axborot ma'nosida tushuniladi. Talabada bilim bor-yo‘qligi imtihonda shu axborotga doir berilgan savolga yoddan bergan javobiga qarab aniqlanadi. Bunda bilim degani asosan esda qoldirishningnatijasidir, u ko‘pincha yuzaki bo‘lishi ham mumkin. Bunday bilim xotirada uzoq saqlanmaydi. Talaba savol berilganda eslashi ba'zan esa eslay olmasligi ham mumkin.[7.B.38] Noan'anaviy yondashuv–ta'lim-tarbiya jarayonining pedagog va bo‘lajak o‘qituvchilar hamkorligida tashkil etilishi, bo‘lajak o‘qituvchilar faoliyatining o‘quv va tarbiyaviy ishlar jarayonida yetakchi o‘rin tutishi, mustaqil faoliyat yuritishlarining ta'minlanishi, pedagoglar faoliyatining yo‘l-yo‘riq ko‘rsatish, zarur o‘rinlarda maslahatlar berish, shuningdek, bo‘lajak o‘qituvchilar tomonidan tashkil etilayotgan xatti-harakatlarni nazorat qilish va baholashdan iborat bo‘lishi, darslar hamda tarbiyaviy ishlarning bo‘lajak o‘qituvchilarni faollikka undovchi, mustaqil va erkin fikr yuritishlariga imkon beruvchi shakl va metodlar yordamida tashkil etilishi, nazorat va baholash bosqichlarida bo‘lajak o‘qituvchilar faoliyatining har tomonlama, batafsil baholanishiga erishish, ushbu maqsadda turli nazorat usullaridan foydalanish va boshqalar. Bo‘lajak o‘qituvchilarda ma'naviy-axloqiy sifatlar, xususan, tarixiy

tafakkur tuyg‘usining shakllanishiga xizmat qiluvchi tadbirlarning ommaviy (jamoaviy)likka asoslanishi yakka tartibda yoki guruhli ravishda amalga oshirilishidan ko‘ra ko‘proq ta’sir kuchiga ega.

Milliy-madaniy meros, shu jumladan, adabiyot va san’at barcha davrlarda ham yoshlarni ma’naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash, ularga ajdodlar an’analari yetkazish vositasi bo‘lib kelgan. Ayni vaqtda ular yoshlarga milliy o‘zlikni anglatish, ularda vatan va millatga bo‘lgan mehr-muhabbatni qaror toptirish, tarixiy tafakkur tuyg‘ularini shakllantirishda alohida o‘rin tutadi. Bo‘lajak o‘qituvchilarga millatning shonli o‘tmishi, tarixi haqidagi ma’lumotlar ta’lim va ma’naviy-ma’rifiy tadbirlarni tashkil etish asosida yetkazib beriladi. Bo‘lajak o‘qituvchilarni tarixiy tafakkur ruhida tarbiyalashda oilaviy sulola an’analari ham alohida ahamiyat kasb etadi. Bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini tarixiy tafakkur tuyg‘usi asosida shakllantirishda, dastlab, ularda o‘z oilasi, oila a’zolari, qarindosh-urug‘lari va yaqin kishilariga nisbatan oddiy muhabbatni tarbiyalashdan boshlash lozim. Bunday muhabbat ularning oilaga, tug‘ilib o‘sgan joyiga, xalqiga, o‘z ona tiliga bo‘lgan muhabbat bilan to‘ldirilib borilishi kerak. Oilada voyaga yetayotgan har bir shaxs tarixiy va milliy qadriyatlar asosida tarbiyalanib boradi. O‘z yetti pushtini bilish, ularning qilgan ishlari, hayot tarzidan na’mana olish va ularga munosiblik hislatlarini o‘zida kamol toptirib boradi. Oila muhitida berilayotgan tarbiya farzandlarni qon-qarindoshlikni ulug‘lash, oilasulolasi manfaatlari yo‘lida birlashish, uning sha’ni saqlashga o‘rgatadi. O‘z oilasi uchun fidoiy bo‘la olgan, uni qadrlay olgan insongina vatanini, xalqini qadrlay oladi. “Oilada amalga oshiriladigan tarbiya mazmuni farzandda o‘z ota-onasidan, oilasi, avlod-ajdodlari tarixidan, o‘zi tug‘ilib o‘sgan o‘lkasi, vatani, millati, xalqi, tili, dini, an’analariidan g‘ururlanish hissini shakllantirmog‘i kerak” [10.B.25] deya fikr bildirganda O.Musurmonova avvalo pedagogik tafakkur jarayoni, ajdodlar ruhiga, hurmat, ma’naviy-ma’daniy merosga e’zoz tuyg‘ulari oiladan boshlanishini ta’kidlagan. Davlat ramzlari har qanday mamlakatning eng oliy qadriyatlaridan biridir. Binobarin, ularda davlatning shakllanish tarixi, millatning turmush tarzi, hayotiy yondoshuvlari, ijtimoiy munosabatlari mazmuni, milliy qadriyatlari mohiyatida aks etgan orzu-umidlari, niyat-o‘ylari, kelajak intilishlari o‘z aksini topadi. Davlat ramzlari xalqaro maydonda mamlakat, millat nomini keng yoyishda muhim vosita hisoblanadi. Shu sababli bo‘lajak o‘qituvchilarda davlat ramzlariga bo‘lgan cheksiz hurmatni qaror toptirish oliy ta’lim muassasi ma’muriyati oldida turgan eng muhim vazifalardan biridir.

Tahlil va natijalar.

Yuqoridagi bildirilgan fikr-mulohazalarga tayangan holda quyidagi xulosalarga kelish mumkin: “Pedagogik ta’lim jarayonida bo‘lajak o‘qituvchilarda qadriyatli yondashuv asosida pedagogik tafakkurni rivojlantirishning pedagogik zaruriyati” ta’lim tizimida o‘ziga xos dolzarblik kasb etadi. Mazkur muammoning nazariy va metodologik asoslarini ishlab chiqish, ularni nazariy va amaliy jihatdan asoslash, bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy kompetensiyasini tarixiy tafakkur asosida takomillashtirishga erishish, so‘z yuritilayotgan jarayonning samarali tashkil etilishiga imkon beradi. Bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik tafakkurni rivojlantirish va ularning kasbiy barkamolligida tarixiy xotira, umumbashariy qadriyatlarga sodiqlik g‘oyalarning to‘laqonli kamol topishidagi ahamiyati tahlil etildi. Bo‘lajak o‘qituvchilarda o‘z qadriyatiga bo‘lgan qiziqishni oshirish va shuning barobarida pedagogik tafakkurni yuksaltirish, ularning bilim olishga bo‘lgan ehtiyojlarini qondirish, ta’lim-tarbiya jarayonida milliy hamda umuminsoniy qadriyatlar ustuvorligini ta’minlash, inson, jamiyat va atrof-muhitning o‘zaro munosabatlarini uyg‘unlashtirish, bo‘lajak o‘qituvchilarda ongli intizom, insoniy qadr-qimmat tuyg‘usi, yuksak ma’naviyat, milliy g‘urur, milliy iftixor, ijtimoiy me’yorlarga asoslangan xulq-atvor, mantiqiy va ijodiy fikrlashni tarkib toptirishga qaratilgan metodik ta’minot o‘rganildi. O‘rganishlar shuni ko‘rsatdiki, bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik tafakkurni rivojlantirish jarayoni murakkab, ko‘p qirrali bo‘lib, bunda avvallambor pedagogik tafakkurning tarkibiy komponentlari, ustuvor jihatlari va uni rivojlantirishning integrativ-tuzilmasini ko‘rib chiqish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa. Bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik tafakkurni rivojlantirish bilan bog‘liklikda fikrlarni tashqi ifodalay olish, shaxsiy refleksiya va mustaqillikni namoyon bo‘lishi, fikrlashdagi moslashuvchanlik, o‘z-o‘zini ishontira olish kabi pedagogik-psixologik xususiyatlari ajratib ko‘rsatildi.

Adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M “Ma’naviy-marifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari” bo‘yicha vadeoselektor yig‘ilishidan.
2. Egamberdiyeva N “Ijtimoiy pedagogika”, T.: “Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston milliy kutubxonasi nashriyoti” 2009 yil, 44 bet
3. Falsafiy lug‘at “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti”, 2004 yil, 385 June(2022)540

4. Ma'naviyat asosiy tushunchalar lug'ati “G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi” Toshkent.; 2010, 541
5. «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi» Davlat ilmiy nashriyoti Toshkent.: 7 jild, 2007 y, 164 b
6. Haydarova O “Pedagogik texnologiya” Qarshi.: 2002 yil, 38-bet 8. Musursonova O “Oila ma'naviyati-milliy g'urur” T.: “O'qituvchi” 1999 yil, 158 bet.
7. N.G'ulomova “Ona tili va adabiyoti”, T.: “Sharq”, 20014 yil, 25 bet
8. O. Musurmonova “Oila ma'naviyati-milliy g'urur” T.: “O'qituvchi” 1999 yil
9. Очилова М. О., Эргашева Г. Б. Основы организации самостоятельной работы учащихся // Молодой ученый. – 2014. – №. 8. – С. 852-854.
10. Очилова М. О. Взгляды Агахи, Ахмада Дониша и Фазли Намангани на воспитание подрастающего поколения // Вестник науки и образования. – 2021. – №. 3-2 (106). – С. 44-46.
11. Рахимова Н. А. Роль гуманистических принципов в системе образования Узбекистана // Вестник науки и образования. – 2021. – №. 3-2 (106). – С. 53-55.